

2. BEZWAAR TEGEN HET VOLGEN VAN LESSEN WEGENS DE INHOUD VAN DE LEERSTOF

Moslimleerlingen of hun ouders kunnen bezwaar maken tegen het volgen van bepaalde lessen (cursussen in hun geheel of onderdelen van een cursus) wegens de inhoud van de leerstof. De vraag is dan of die leerlingen hiertoe het recht hebben, waarom zij precies die bepaalde leerstof willen ontwijken en hoe je het wettelijke en islamitische kader mogelijk met elkaar kan verzoenen.

Kamel loopt school in het katholiek onderwijs. Tijdens de lessen rooms-katholieke godsdienst verdwijnt hij systematisch. Van zodra hij hierop wordt aangesproken door de klastitularis, geeft Kamel aan dat hij als moslim niet bereid is om deze verplichte lessen godsdienst te volgen. Hij vraagt of een vrijstelling van het vak mogelijk is.

Loutfi is afwezig tijdens de biologielees. Vooraf werd aangekondigd dat er tijdens deze les dieper zou worden ingegaan op menselijke seksualiteit. Loutfi had van bij de aankondiging aangegeven dat hij niet vond dat dit topic zo uitgebreid in een les aan bod moest komen. Enkele weken nadien herhaalt de afwezigheid van Loutfi zich nadat er werd aangekondigd dat de evolutietheorie zou worden besproken. Hoewel de afwezigheid van Loutfi werd gewettigd door zijn ouders, vermoedt de biologieleerleraar dat Loutfi zijn afwezigheden niet toevallig zijn.

Tijdens de geschiedenislessen uit Houssin regelmatig protest. Zeker wanneer er tijdens deze lessen dieper wordt ingegaan op kathedraal- bouw of op de Holocaust, verstoort Houssin de lessen voortdurend.

Houda zit in het eerste middelbaar. Ze wil niet deelnemen aan het praktijkgedeelte uit de verplichte lessen muzikale opvoeding. Volgens haar is muziek haram en daardoor ook niet toegestaan.

Arzu volgt de opleiding hotel. Tijdens een van de lessen wordt verwacht dat de leerlingen leren wijnproeven. Arzu geeft aan dat dit in strijd is met haar geloofsovertuiging en weigert van de wijn te proeven.

Tijdens de praktijkles koken staat er varkensvlees op het menu. Verschillende moslimleerlingen uit de klas geven aan het vlees zelf niet te willen klaarmaken en na afloop al zeker niet te willen opeten. Ook tijdens de

ramadan geven dezelfde leerlingen aan geen eten te willen klaarmaken en/of te willen proeven.

Zoals beschreven in deze casussen kunnen er bezwaren van leerlingen of ouders bestaan tegen bepaalde cursussen in hun geheel (casus Kamel die hoopt op een vrijstelling voor rooms-katholieke godsdienst), tegen bepaalde onderdelen van de cursus (casus Houda, Houssin en Arzu) of om in een bepaalde periode (bijvoorbeeld tijdens de ramadan) specifieke opleidingsonderdelen te volgen (casus Loutfi in de biologieles, praktijklessen).

WAT IS HET WETTELIJKE KADER BINNEN HET ONDERWIJS?

RECHT OP VRIJSTELLING VAN HET VAK ROOMS-KATHOLIEKE GODSDIENST

Het algemene uitgangspunt van de onderwijsregelgeving is dat alle ingeschreven leerlingen alle aangeboden vakken van het curriculum dienen te volgen. Specifiek voor levensbeschouwelijke vakken zijn er hierbij een aantal kanttekeningen.

Scholen in het officieel onderwijs (GO!, OVSG en POV) moeten de keuze aanbieden tussen de erkende godsdiensten (anglicaanse, islamitische, israëlitische, katholieke, orthodoxe of protestants-evangelische godsdienst) en de niet-confessionele zedenleer. Dit wordt door de grondwet gegarandeerd en geregeld in de onderwijsregelgeving. De keuze wordt bij elke inschrijving in de school gemaakt en moet volledig vrij gelaten worden. Niemand mag dan ook argumenten gebruiken of enige dwang of druk uitoefenen op de betrokkenen om hun keuze te beïnvloeden. Deze keuze kan wel elk schooljaar worden gewijzigd, zowel bij schoolverandering als binnen dezelfde school. Indien men geen van de aangeboden cursussen wil volgen, kan er een vrijstelling worden bekomen op basis van religieuze of morele bezwaren. In dit laatste geval zijn het de ouders die zelf moeten instaan voor een invulling van de uren waarvoor de vrijstelling werd aangevraagd en moeten zij zelf het nodige cursusmateriaal voorzien. De leerling volgt dan met andere woorden niet minder

les, maar wordt verondersteld tijdens de vrijgekomen lesuren de eigen levensbeschouwing te bestuderen.

Scholen in het vrij onderwijs daarentegen kiezen welke levensbeschouwelijke vakken zij aanbieden. Vrije (confessionele) scholen, zoals katholieke of joodse scholen, bieden meestal slechts één godsdienst aan, namelijk de levensbeschouwing waarop het onderwijs wordt gebaseerd: in katholieke scholen katholieke godsdienst, in joodse scholen joodse godsdienst...

Een vrijstelling – zoals beschreven in de casus van Kamel – is enkel mogelijk in het officiële onderwijs, niet in het vrij onderwijs. Indien Kamel en diens ouders met andere woorden kozen voor een inschrijving in een katholieke school waar enkel katholieke godsdienst wordt aangeboden, dient Kamel deze lessen te volgen en is hiervan afwijken of een vrijstelling bekomen niet mogelijk.

RECHT OP HET NIET-VOLGEN VAN BEPAALDE ONDERDELEN VAN EEN CURSUS

Om de kwaliteit van het onderwijs te garanderen voorziet de overheid een aantal basisregels waaraan eenieder moet voldoen. Zo tekent de overheid de grote lijnen uit van wat de leerlingen moeten kennen door eindtermen en ontwikkelingsdoelen te voorzien.

Eindtermen zijn vooropgestelde minimumdoelen die alle leerlingen zouden moeten bereiken alvorens ze kunnen slagen. Ze omvatten een minimum aan kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes. Voor het kleuteronderwijs, het buitengewoon onderwijs en de B-stroom van het gewoon secundair onderwijs bestaan er geen eindtermen, wel ontwikkelingsdoelen. Dit zijn vaardigheden waar scholen naar moeten streven, maar die niet noodzakelijk moeten worden bereikt.^[6]

In een leerplan beschrijft de school vervolgens hoe ze de eindtermen probeert te bereiken. Meestal delen scholen van eenzelfde onderwijsnet hun leerplannen.

[6] Vanaf 1/9/2019 zijn er in de B-stroom ook enkel nog eindtermen en geen ontwikkelingsdoelen meer.

In bepaalde gevallen kan het leerprogramma worden aangepast aan het individuele profiel of de noden van de leerling. Zo voorziet de regelgeving bijvoorbeeld in een aantal gevallen een vrijstelling van een bepaald vak of bepaalde onderdelen ervan. Dit is het geval voor leerlingen die al eerder geslaagd waren voor een vak(onderdeel), omwille van hoogbegaafdheid van leerlingen, door leermoeilijkheden of leerachterstanden... Vrijstellingen ten gevolge van levensbeschouwelijke overtuigingen daarentegen zijn niet in de regelgeving voorzien (uitgezonderd voor godsdienst/niet-confessionele zedenleer in het officieel onderwijs zoals hierboven beschreven)^[7]. Indien de leerling in kwestie – zoals in de casus van Loutfi en Houda – weigert om aanwezig te zijn in de biologieles of het praktijkgedeelte van de muziekles omwille van religieuze overtuiging, dient de school dit op te vatten als een onwettige afwezigheid, hetgeen finaal zelfs tot een intrekking van het statuut van regelmatige leerling kan leiden en wellicht zo zijn consequenties heeft bij het beoordelen van de studievoortgang van de leerling.

De ouders van Loutfi wettigden in de beschreven casus zijn afwezigheid. Omwille van de context twijfelt de school in kwestie ernstig aan de echtheid van dit attest. In dat soort van situaties voorziet de regelgeving de mogelijkheid voor scholen om, wanneer ze twijfelen aan ziektebriefjes geschreven door de ouders of bij twijfelachtige medische attesten van een arts, deze afwezigheid alsnog te kunnen registreren als een problematische afwezigheid. Scholen dienen dit dan te signaleren aan de CLB-arts. Dit vanuit het idee dat een CLB-arts het best geplaatst is om, rekening houdend met de deontologische artsencode en het beroepsgeheim, deze zaak verder op te volgen door bijvoorbeeld contact op te nemen met de huisarts. Op die manier kan de ware toedracht rondom het medische attest worden achterhaald. De CLB-arts kan vervolgens doorgeven aan de betrokken school of het medische attest al dan niet gegrond was en of de afwezigheid als gewettigd of ongewettigd moet worden beschouwd.

De regelgeving valt anders te interpreteren wanneer het gaat over het nuttigen of zelfs maar proeven van voedsel en drank in praktijklessen. Net zoals een leerling het proeven of nuttigen van drank en eten kan

[7] Omzendbrief “Afwezigheden en in- en uitschrijvingen in het voltijds gewoon secundair onderwijs en het deeltijds secundair onderwijs”, ref SO/2005/04, publicatiedatum 08/07/2005.

weigeren uit medische redenen, bijvoorbeeld in geval van een allergie, mag dit door de leerling in kwestie ook worden geweigerd in geval van levensbeschouwelijke overtuiging. Dit vraagt echter wel maatwerk en is afhankelijk van de precieze opleiding die gekozen wordt. In de casus van Arzu die de richting hotel volgt, vormt wijnproeven slechts een klein deelaspect waardoor aanpassingen en weigeringen kunnen worden toegestaan. Als diezelfde Arzu hypothetisch een opleiding tot sommelier zou volgen, zouden weigeringen veel moeilijker liggen en niet kunnen worden toegestaan. Wijnproeven vormt immers een essentieel onderdeel van die opleiding.

Kanttekening hierbij is dat elke cursist elke lesdag moet aanwezig zijn, elk opleidingsonderdeel moet volgen en dat er op geen enkele manier aan de leerplandoelen en het leerprogramma an sich afbreuk kan worden gedaan.

WAT IS HET ISLAMITISCHE KADER?

SCHEPPINGSVERHAAL EN EVOLUTIETHEORIE

Moslims geloven in het afzonderlijke scheppingsverhaal, waarin de Koran zegt dat Adam als eerste mens is geschapen en dat Houwa, zijn vrouw, uit hem is geschapen. De start en de schepping ligt voor moslims met andere woorden bij God. Het scheppingsverhaal gaat ervan uit dat er een afzonderlijke schepping plaats heeft gevonden, dus dat God de mens zoals hij vandaag bestaat in zijn geheel geschapen heeft. Een van de belangrijkste redenen waarom de evolutietheorie wordt verworpen, is omdat men niet gelooft in een schepping van de mens zonder goddelijke tussenkomst, want dit raakt aan de existentie van de islam zelf.

Naast het moeilijke compromis tussen de schepping van de mens (door God) en de evolutietheorie, is er dat tussen de schepping van het heelal (door God) en de oerknaltheorie. In de Koran is er wel een tekst waarin staat dat de hemel en aarde ooit één waren en plots uit elkaar zijn gespleten. Die tekst kan worden geïnterpreteerd als een uitleg over de oerknal.

Echter, veel moslims vandaag aanvaarden de oerknaltheorie en de

evolutietheorie. ze zeggen dat de start en schepping van alles bij God ligt, en dat vanaf dan de natuur het heeft overgenomen en de wetenschap haar werk heeft gedaan. Zo zegt God bijvoorbeeld in de Koran dat hij de hemel en aarde in zes dagen geschapen heeft. Dit kan metaforisch worden begrepen en erop duiden dat de schepping niet in één keer plaatsvond.

Veel islamitische geleerden schreven al vóór Darwin over evolutie. Ibn Tufayl (1105-1185), de schrijver en filosoof uit Andalusië, schreef al in zijn bekende filosofische roman *Hayy ibn Yaqzan* het volgende: ‘Diegenen die beweren dat zij door spontane generatie zijn ontstaan, zeggen dat op dat eiland in een holte van de aarde in de loop der jaren een hoeveelheid modder was gaan gisten, net zolang tot daarin warmte, koude, vocht en droogte in een precies gelijke verhouding waren gekomen en hun krachten volmaakt in evenwicht waren. Het was een grote hoeveelheid modder en een bepaald gedeelte ervan was zo uitgebalanceerd van samenstelling dat het zeer geschikt was om menselijke kiemcellen te laten ontstaan. Het midden ervan was het meest uitgebalanceerd en vertoonde qua samenstelling de meeste gelijkenis met de mens. De modder raakte heftig in beroering en er ontstonden kookbellen vanwege de hoge mate van kleverigheid. In het midden ontstond een klein belletje in twee delen met een middenvlies, daaraan hechtte zich de geest (Q 17:85) [...] Er ontstonden drie bellen met substanties die zich in dienst stelden van de geest. Deze begonnen zelf warmte uit te stralen en werden een dichte substantie tot stevig vlees [...] organen [...] aders [...] en zo vormde alles zoals het ontstaan van de foetus in de baarmoeder.’

Ook de grote geleerde en schrijver Al-Djahiz schreef zelfs al in de zevende eeuw over evolutie in zijn magnum opus *Boek der dieren*: ‘Omgevingsfactoren beïnvloeden organismen om nieuwe karakteristieken te ontwikkelen om hun overleving te garanderen, en dus transformereren deze het tot een nieuwe soort. Dieren die overleven om voort te planten kunnen hun succesvolle karakteristieken doorgeven aan hun nakomelingen.’ De socioloog Ibn Khaldun schreef in 1377 *De inleiding*, waarin hij al sprak over biologische evolutie en voorbeelden gaf van ratten die zich aanpasten aan de omgeving. Hoe die aanpassingen erfelijk zijn, waardoor ook daaruit nieuwe organismen kunnen voortkomen. Dat was toen schering en inslag.

Het is perfect denkbaar dat je als gelovige de oerknaltheorie en de evolutietheorie kan aanvaarden. En het is ook perfect denkbaar dat je als wetenschapper toch gelovig bent. Sommige radicale atheïsten én sommige radicale moslims (en christenen) betogen dat het ene het andere uitsluit: zij vinden dat je absoluut moet kiezen voor ofwel wetenschap of religie. Maar in principe zijn er voldoende gronden zodat de twee mogelijk verzoenbaar zijn.

PRATEN OVER VOORTPLANTING EN RELATIONELE EN SEKSUELE VORMING

Op het onderwerp seksualiteit rust in de islam voor een stuk taboe, wat niet terug te leiden is naar wat de traditie van de islam is geweest. De traditie van de islam was er een waarin over seksualiteit, en alles wat met lichaam of liefde te maken had, zonder enige vorm van moralisme, schroom of schaamte werd gepraat. In het verleden waren er zelfs heel wat geleerden die op een hele accurate wijze seksuele intimiteit in hun boeken vermeldden.

Zo was een van de grote geleerden in de geschiedenis van de islam Imam Soyoti. Hij schreef boeken over seksuele intimiteit. Daarnaast schreven ook Arabische artsen tussen 800 en 1800 veel boeken over dit onderwerp. Een deel van deze boeken werd vertaald en bereikte het tot dan toe nog streng christelijke Europa. Een van de vertalers was een Franse schrijver, Guy de Maupassant. Deze werkstukken oogstten behoorlijk wat kritiek en werden afgeschilderd als pornografisch. Nadien echter trad er een zekere preutsheid en conservatisme binnen in de Arabische wereld. Hier liggen twee redenen aan ten grondslag.

Ten eerste had je de kolonisatie van Groot-Brittannië tijdens het victoriaanse tijdperk. Dit tijdperk werd gekenmerkt door preutsheid en conservatisme. Toen zij in de Arabische wereld kwamen, hebben ze voor een stuk die preutsheid daar ook binnengebracht.

Ten tweede kiest de islamitische wereld voor een vorm van conservatisme om zich af te zetten tegen het moderne Westen. Dat is eigenlijk meer een morele herbewapening dan een voortzetting van de traditie. En dat zie je ook in thema's als seksualiteit waar een groot taboe op rust

en heel veel schaamte rond heerst. Hierover maakt de islam een zekere nuance.

Zo zijn er onder moslims twee uitspraken bekend die gaan over schaamte. Eén uitspraak is de overlevering van de profeet Mohammed waarin hij zegt: 'Schaamte is een deel van het geloof'. Deze achtergrond kan soms een reden zijn waarom bepaalde leerlingen, in hoofdzaak meisjes, weigeren om de lessen seksuele voorlichting te volgen. De andere uitspraak is gekend als een overlevering van de Profeet, maar wordt door geleerden niet toegeschreven aan hem en eerder beschouwd als een gezegde waarvan de inhoud wel te verzoenen is met de vorige uitspraak, namelijk: 'Er is geen schaamte in het geloof'. De inhoud van beide uitspraken lijkt op het eerste gezicht tegensprekelijk, maar is wel te verzoenen: wanneer kennisdeling over dit thema geschiedt binnen een educatief kader, dan hoeft hierover geen schaamte te zijn.

ABORTUS

Er bestaan verschillende inzichten onder islamitische geleerden over het onderwerp abortus. Ze zijn het in ieder geval over één ding eens: na honderdtwintig dagen is abortus niet meer toegestaan en wordt het gezien als moord. Omdat de foetus nog niet beschikt over een ziel, wordt abortus voor de honderdtwintigste dag niet gezien als het doden van een mens. Dit betekent echter niet dat abortus zomaar kan worden uitgevoerd wanneer een zwangerschap niet uitkomt. Het is toegestaan in zeer uitzonderlijke situaties.

De Malikitische geleerden stellen dat het altijd verboden is, behalve als het leven van de moeder in gevaar is. Op dat moment moet er een keuze worden gemaakt tussen twee kwaden en wordt het leven van de moeder als belangrijker gezien dan het leven van het ongeboren kind. De abortus zou, als het leven van de moeder in gevaar komt, dan ook mogen plaatsvinden na honderdtwintig dagen. Vanuit de Hanafitische school wordt abortus toegestaan tot het einde van de vierde maand zwangerschap. Sommigen stonden zelfs toe dat het zonder toestemming van de echtgenoot gebeurde, bijvoorbeeld in geval van een conflict, als de reden maar belangrijk genoeg was. De Hanbalitische en de Sjafitische geleerden gingen tot op grote hoogte mee met de tolerante houding van

de Hanafitische geleerden, maar beperkten vaak de periode waarbinnen een legale abortus nog mogelijk was tot veertig of vijftig dagen.

HOMOSEKSUALITEIT

Ook de discussie over homoseksualiteit leeft sterk binnen de islam. Zeker in het Westen, waar moslims leven in een multiconfessionele samenleving met veel holebirechten, ligt het bij een deel van hen moeilijk om homoseksueel gedrag te aanvaarden binnen hun geloof en geloofsregels.

De geschiedenis vertelt ons echter dat, hoewel homoseksuele handelingen binnen de islamitische wereld categorisch verboden zijn, erover werd gesproken en er zelfs ontelbare homo-erotische gedichten waren erkend als hoogstaande literatuur, sommige zelfs van de hand van religieuze geleerden. Binnen de islamitische theologie zijn de standpunten rond homoseksualiteit niet eenduidig en vallen ze uiteen in vier blokken. De eerste groep beschouwt homoseksualiteit als een zonde in zijn totaliteit. De tweede groep is eerder geneigd te zeggen dat 'gevoelens hebben voor iemand van hetzelfde geslacht' of 'het aantrekkelijk vinden van iemand van hetzelfde geslacht' niet verboden is, maar enkel de seksuele daad wordt verworpen vanuit de islam. De derde groep is meer geneigd om Gods barmhartigheid aan te halen en aan te geven dat enkel God het allemaal weet en het dus niet aan hen is om die mensen te beoordelen. De vierde groep geeft aan dat bij herinterpretatie van bronteksten kan worden geconcludeerd dat homoseksualiteit legaal en legitiem is en geen enkel probleem vormt. De grootste groep moslims bevindt zich vandaag eerder in groep twee en soms in groep drie.

De volgende vraag die zich stelt is: als homoseksualiteit dan verboden is, hoe moet er dan bestraft worden? Hier zijn de geleerden het ook nooit over eens geweest. De Koran beschrijft hoe het volk van Lot (ook wel Sodom genoemd), dat bekend stond vanwege zijn homoseksuele daden, werd bestraft. Dit was een bestraffing van Godswege. Sommige geleerden die zich met exegese bezighouden, geven dan ook aan dat in dit verband het God is die bestraft en dat het dus niet aan de mensen toekomt om dat te doen. Het is ook belangrijk om de context van het volk van Lot te analyseren, omdat daar niet enkel sprake was van homoseksuele daden of gedragingen, maar dat er ook melding werd gemaakt van verderf en